

Witold Gradoń

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

METODY OCENY STABILNOŚCI SYSTEMU BANKOWEGO W POLSCE

Wprowadzenie

Pogorszenie sytuacji finansowej banków będące konsekwencją dwóch kryzysów (tzw. kryzysu subprime oraz zadłużeniowego krajów Europy Południowej) sprawiło, że pojawiło się realne ryzyko ich upadłości. Z uwagi na znaczenie systemowe niektórych instytucji kredytowych (*to big to fail*), wystąpienie realnego ryzyka ich bankructwa stanowiło poważne zagrożenie dla stabilności nie tylko gospodarek poszczególnych krajów, ale i w znacznie szerszym – globalnym wymiarze. Skala problemu była na tyle istotna, że właściciele tych banków nie byli w stanie samodzielnie z nim uporać. W konsekwencji zwrócili się oni do rządów poszczególnych państw o pomoc finansową, stawiając je *de facto* w sytuacji bez wyjścia.

Okoliczność ponoszenia kosztów ewentualnej upadłości instytucji finansowej w głównej mierze przez podatników, a nie przez właściciela(i) sprawia zatem, że stabilność systemu finansowego, a w szczególności bankowego zaczęła być rozpatrywana w kategoriach dobra publicznego. Uwypukliło to z jednej strony potrzebę implementowania i egzekwowania mechanizmów ograniczających pokusę podejmowania nadmiernie ryzykownej działalności przez zarządy pośredników finansowych, jakimi są banki komercyjne (tzw. normy ostrożnościowe), a z drugiej – znaczenie narzędzi odpowiednio wcześniej sygnalizujących pogarszającą się ich sytuację finansową grożącą upadkiem. Systemy wczesnego ostrzegania umożliwiają bowiem podjęcie w miarę szybko działań prewencyjnych, których celem jest sanacja zagrożonych podmiotów, pozwalająca zredukować konsekwencje zarówno dla budżetu państwa w przypadku udzielenia pomocy publicznej, jak i dla gospodarki w przypadku ich upadku.

Z uwagi na rangę sektora bankowego i skalę jego oddziaływania na pozostałe ogniwa systemu finansowego w Polsce, zarówno cały sektor bankowy, jak i poszczególne banki najczęściej poddawane są analizie. Celem artykułu jest

więc prezentacja podstawowych założeń metod systemów wczesnego ostrzegania wykorzystywanych w Polsce przez Narodowy Bank Polski, Bankowy Fundusz Gwarancyjny i Komisję Nadzoru Finansowego wobec banków. Pozwoli to na ich porównanie oraz wskazanie głównych obszarów działalności banków poddawanych kontroli. Dokładna analiza porównawcza opisanych metod oraz krytyczna analiza ich zasadniczych założeń stanowić może natomiast przedmiot rozważań podjętych w kolejnych opracowaniach poświęconych tej problematyce.

1. Metodyka stosowana przez Narodowy Bank Polski

Zakłócenia w funkcjonowaniu systemu finansowego, a w szczególności systemu bankowego i związany z tym spadek efektywności świadczenia usług pośrednictwa finansowego, utrudniają bankom centralnym realizację polityki pieniężnej. Procesowi temu na ogół towarzyszy spadek zaufania do instytucji kredytowych, czemu dają wyraz nie tylko podmioty sfery realnej gospodarki (wycofując swoje wkłady), ale również same banki zawieszając zawieranie transakcji przeprowadzanych na rynku międzybankowym. Podstawowa platforma transmisji polityki pieniężnej staje się wówczas nieefektywna z punktu widzenia realizowanej polityki pieniężnej, skutecznie tłumiąc jej impulsy wysyłane do sfery realnej gospodarki¹.

Stąd banki centralne, czego przykładem jest NBP, prowadzą na bieżąco analizy stabilności systemu bankowego, jak również innych segmentów systemu finansowego. Pozwala to na dokonanie oceny stabilności systemu finansowego w skali globalnej, a celem prowadzonych analiz jest:

- 1) identyfikacja czynników będących źródłem potencjalnie wywołujących destabilizację systemu finansowego (w szczególności bankowego),
- 2) ocena odporności systemu finansowego (w szczególności bankowego) na szoki wywołane wystąpieniem realnych zagrożeń.

Rezultaty przeprowadzonych przez banki centralne badań na temat (nie)stabilności systemu finansowego (bankowego) są upowszechniane w formie okresowych raportów. Działanie to należy rozpatrywać w kategoriach prewencyjnych, ponieważ z założenia ma ono sprzyjać utrzymaniu stabilności finansowej, m.in. poprzez lepsze zrozumienie skali i zakresu ryzyka w systemie finansowym przez pośredników finansowych. Oczekuje się bowiem od uczestników

---

¹ Wyznaczane w takich warunkach stopy typu IBOR nacechowane mogą być przypadkowością lub być wynikiem gry spekulacyjnej. Okoliczność ta utrudnia bankowi centralnemu kontrolę poziomu krótkoterminowych stóp procentowych.

systemu finansowego podejmujących nadmierne ryzyko samodzielnej korekty swoich zachowań, które nie będą się wiązały z koniecznością ingerencji regulatorów, podmiotów nadzorczych oraz Skarbu Państwa w przebieg mechanizmów rynkowych. Natomiast w przypadku niedostatecznych reakcji instytucji finansowych na zaistniałą sytuację kryzysową lub całkowitego ich braku – dzięki identyfikacji zagrożeń przez bank centralny – możliwe będzie skierowanie działań sanacyjnych w źródło ryzyka.

Opracowywanie wzmiankowanych analiz podyktowane jest zatem chęcią wzmocnienia ogólnej stabilności systemu finansowego (bankowego), która aktualnie nie jest związana z pełnionym przez NBP nadzorem nad systemem bankowym, ale w istotny sposób ułatwia mu realizację głównych założeń polityki pieniężnej. Stąd też NBP oprócz ogólnych analiz, których przedmiotem są wszystkie ogniwa systemu finansowego, szczególną uwagę koncentruje na przeprowadzaniu makroekonomicznych analiz szokowych systemu bankowego².

Analizy te obejmują kilka etapów. W pierwszym kreuje się scenariusze makroekonomiczne będące podstawą prowadzonych symulacji przy wykorzystaniu odpowiedniego modelu, którym w przypadku NBP jest NECMOD³.

W ramach drugiego etapu uwaga skoncentrowana jest na ocenie wpływu zmiennych makroekonomicznych wygenerowanych dla dwóch rodzajów scenariuszy – bazowego i szokowego. Wykorzystuje się przy tym tzw. modele panelowe, których celem jest ustalenie poziomu kosztów z tytułu ryzyka kredytowego. Objaśniają one kształtowanie się odpisów netto w związku z trwałą utratą wartości kredytów dla każdego banku indywidualnie.

Kolejny etap symulacji poświęca się obliczeniom hipotetycznego wyniku finansowego banków w scenariuszu zarówno bazowym, jak i szokowym. Prognoza przychodów odsetkowych w bankach sporządzana jest przy wykorzystaniu także modelu panelowego, w którym zmienną objaśnianą są odpowiednio korygowane przychody odsetkowe – pomniejsza się je o przychody odsetkowe z tytułu papierów wartościowych i powiększa o opłaty i prowizje uzyskane od udzielonych kredytów⁴. W celu oszacowania pozostałych elementów wyniku

² Charakterystyki analiz szokowych przeprowadzanych przez NBP dokonano na podstawie: *Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2011 r.* NBP, Warszawa 2011, s. 76-78.

³ Model NECMOD jest wielorównaniowym modelem makroekonomicznym gospodarki polskiej skonstruowanym na potrzeby prowadzenia polityki pieniężnej w Polsce. Aktualna specyfikacja modelu jest dostępna w serwisie internetowym NBP. www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/raport_o_inflacji/necmod_pl.pdf. Model NECMOD jest wykorzystywany w tworzeniu projekcji makroekonomicznej NBP przedstawianej w „Raporcie o inflacji”.

⁴ Przyjęto założenie, że koszty odsetkowe w scenariuszu bazowym rosną o 10% w stosunku do wartości osiągniętej w dwunastomiesięcznym okresie kończącym się we wrześniu 2011 r. W scenariuszu szokowym koszty odsetkowe pozostają stałe.

działalności bankowej przewidzianych w obu scenariuszach przyjmuje się natomiast założenie, że wynik z wyceny i działalności handlowej zostanie odpowiednio obniżony o określony procent (np. 20%)⁵.

W następnym etapie symulacji przeprowadzanej przez NBP uwaga koncentruje się na uwzględnieniu efektu tzw. szoku rynkowego, a przedmiotem dokonywanych w jego ramach szacunków jest:

- 1) spadek wartości polskich obligacji skarbowych,
- 2) wpływ deprecjacji złotego na koszty ryzyka kredytowego,
- 3) wzrost wymogu kapitałowego związanego z kredytami mieszkaniowymi nominowanymi w walutach obcych.

W ramach scenariusza szokowego analizuje się dodatkowo konsekwencje odpływu środków pozyskanych od zagranicznych instytucji finansowych (głównie podmiotów dominujących) na sytuację płynnościową banków⁶. Przyjmuje się przy tym założenie, że w przypadku wystąpienia szoku rynkowego w pierwszej kolejności następuje całkowite rozliczenie krótkoterminowych transakcji na krajowym rynku międzybankowym. Natomiast w przypadku braku wystarczających środków płynnych na rozliczenie swoich zobowiązań zakłada się z kolei, że bank spłaciłby lokaty bankowe wobec poszczególnych banków-wierzycieli proporcjonalnie do ich udziału w jego całkowitych zobowiązaniach na rynku międzybankowym. Symulacja przeprowadzana przez NBP uwzględnia także skutki wycofywania części środków przez deponentów niefinansowych będącą ich reakcją na ogólny spadek zaufania do banków wywołany szokiem rynkowym. W końcowym etapie symulacji płynnościowej dokonywana jest weryfikacja rozmiarów tzw. buforów płynnych aktywów, które mają służyć pokryciu wspomnianych odpływów środków, jakimi banki dysponują. Do płynnych aktywów w przeprowadzanej przez NBP analizie zalicza się:

- 1) należności oraz papiery dłużne o terminie wykupu do 1 miesiąca,
- 2) środki w kasie i na rachunkach w banku centralnym,
- 3) portfel obligacji skarbowych.

Ostatnim etapem analizy przeprowadzanej przez NBP jest ocena wpływu potencjalnego upadku banku w obu opracowywanych scenariuszach na kondycję finansową pozostałych banków (tzw. efekt domina). Przyjmuje się przy tym za-

⁵ Pozostałe składniki wyniku operacyjnego przed odpisami z tytułu utraty wartości kredytów nie ulegają zmianie w stosunku do wartości osiągniętej w dwunastomiesięcznym okresie kończącym się we wrześniu 2011 r.

⁶ W stess teście przeprowadzonym przez NBP przyjmuje się restrykcyjne założenie, że polskie banki nie będą mogły odnowić całości finansowania od zagranicznych banków-matek zapadającego w okresie do 1 miesiąca. Ponadto zakłada się też wycofanie znacznej części (25%) pozostałych środków otrzymanych od banków-matek.

łożenie, że bank, którego współczynnik wypłacalności (obliczony na bazie funduszy podstawowych) spadłby – wskutek wystąpienia przyjętych scenariuszy makroekonomicznych – poniżej poziomu 4% wstrzymuje obsługę swoich zobowiązań na rynku długoterminowych niezabezpieczonych depozytów międzybankowych. Wolumen niespłaconych z tego tytułu zobowiązań w całości obciążałaby wynik finansowy banków-wierzycieli, co mogłoby również doprowadzić do wtórnych upadków pozostałych banków.

2. Metodyka stosowana przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny

Jedną z podstawowych funkcji Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG) – obok gwarancyjnej i pomocowej – jest wdrożenie i prowadzenie systemu monitorowania banków⁷. Przedmiotem przeprowadzanych w jego ramach badań są – podobnie jak w przypadku analiz szokowych NBP – wyłącznie banki, a ich celem jest:

- 1) identyfikacja instytucji kredytowych zagrożonych niewypłacalnością,
- 2) ocena bezpieczeństwa bazy depozytowej w sektorze bankowym.

Podejmowane przez BFG czynności kontrolne i monitorujące realizowane są zarówno w siedzibie Funduszu, jak i w bankach i wiążą się bezpośrednio z realizowaną funkcją pomocową. Do ustawowych zadań, jakie są wszczyniane w odniesieniu do banków korzystających z pomocy finansowej BFG należy zatem:

- kontrola prawidłowości wykorzystania udzielonej pomocy finansowej,
- kontrola realizacji programu postępowania naprawczego,
- monitoring sytuacji ekonomiczno-finansowej i systemu zarządzania bankiem⁸.

Podejmowane tego typu działania przez BFG uzasadnia jednak nie tylko dbałość o zwrot udzielonej bankowi przez Fundusz pomocy finansowej, ale również bezpieczeństwo tzw. środków gwarantowanych.

Przeprowadzane przez BFG analizy stanowią system monitorowania kondycji finansowej banków, który uwzględnia specyfikę bankowości zarówno komercyjnej, jak i spółdzielczej⁹. W szczególności system ten ma na celu:

⁷ Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. Dz.U. 2000, nr 9, poz. 131 z późn. zm. art. 4 ust. 1, pkt 3.

⁸ www.bfg.pl (15.01.2013).

⁹ Szczegóły na temat ewolucji systemu identyfikacji banków zagrożonych niewypłacalnością w BFG i jego poszczególnych wersji R. Bartkowiak, M. Iwanicz-Drozdowska, W. Królak, I. Sowińska: *Kryteria i metody oceny zagrożenia wypłacalności banku. Wnioski z doświadczeń BFG dla budowy systemu wczesnego ostrzegania*. „Bezpieczny Bank” 1997, nr 1; W. Konat, I. Sowińska: *System monitorowania w BFG sytuacji banków komercyjnych*. „Bezpieczny Bank” 2002, nr 1(16); I. Sowińska: *Metodyka Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w zakresie oceny zagrożenia sytuacji finansowej banków*. „Bezpieczny Bank” 2006, nr 2(31).

- 1) identyfikację banków zagrożonych upadłością,
- 2) bieżącą ocenę:
  - sytuacji ekonomicznej sektora bankowego i kierunków jej zmian,
  - poszczególnych banków¹⁰.

Podstawą przeprowadzanych analiz są przekazywane do BFG informacje przez banki. Obowiązek informacyjny ciąży zwłaszcza na tych bankach, które korzystają z jakiegokolwiek formy pomocy finansowej udzielonej im przez Fundusz. Informacje te, mając charakter danych sprawozdawczych¹¹ i pozasprawozdawczych¹², są bazą modelu identyfikacji zagrożeń w bankach (rys. 1). Ocena kondycji finansowej banku (na podstawie danych ujętych w sprawozdaniu finansowym) oraz informacji pozasprawozdawczych (mających wpływ na bezpieczeństwo banku bądź odzwierciedlających to bezpieczeństwo w sposób nieujęty w jednostkowym sprawozdaniu finansowym), umożliwiają całościowe uwzględnienie w metodyce BFG ważnych dla oceny stanu zagrożenia niewypłacalnością banku czynników.

Model identyfikacji zagrożeń w bankach obejmuje trzy główne obszary poddane analizie, a mianowicie:

- 1) efektywność,
- 2) jakość należności i zobowiązań pozabilansowych,
- 3) wypłacalność¹³.

W każdym z wymienionych obszarów wyodrębnia się w sposób bardziej szczegółowy określone podobszary. Na ich podstawie oblicza się wskaźniki zarówno szczegółowe, jak i syntetyczne, które są odpowiednio punktowane (rangowane)¹⁴.

Ocena danych pozasprawozdawczych jest dokonywana na podstawie wyników przeprowadzonych inspekcji przez nadzór bankowy i BFG, opinii audytora banku, oceny inwestora strategicznego oraz podmiotów powiązanych kapitałowo z bankiem, a także innych informacji (np. ocena zarządu).

Ważnym elementem systemu oceny banków przez BFG jest model identyfikacji zagrożeń, który składa się z dwóch zasadniczych części:

- 1) systemu ratingowego,
- 2) filtru płynności, stanowiącego uzupełniające narzędzie oceny banków klasyfikowanych jako zagrożone w aspekcie badania płynności.

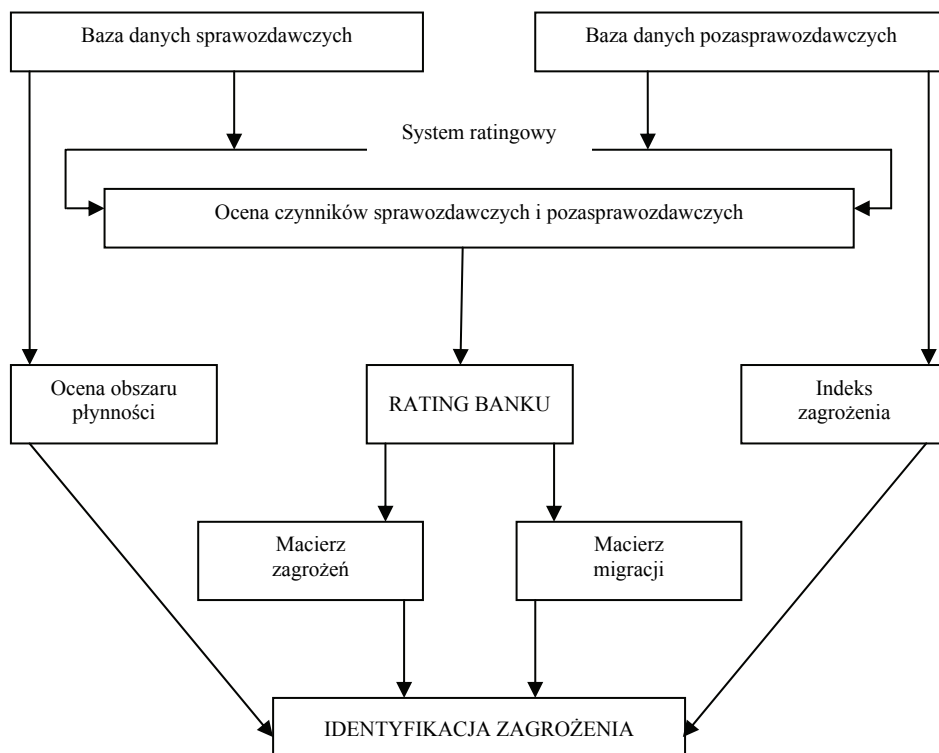
¹⁰ P. Masiukiewicz: *Zarządzanie sanacją banku*. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 88.

¹¹ Pierwsze wersje systemu oparte były wyłącznie na wskaźnikach i dotyczyły wyłącznie oceny czynników sprawozdawczych.

¹² Czynniki pozasprawozdawcze zostały uwzględnione w systemie po raz pierwszy w 2002 r.

¹³ M. Zaleska: *Metodyka identyfikacji zagrożeń w bankach objętych obowiązkowym system gwarantowania depozytów*. W: *III Kongres Ryzyka Bankowego*. BIK, Warszawa 2009.

¹⁴ Przykładowo, w przypadku jakości należności są to: udział należności zagrożonych, udział należności zagrożonych w należnościach od sektora finansowego, częstotliwość miesięczna dynamiki należności zagrożonych powyżej 105% za 12 miesięcy.

Rys. 1. Schemat modelu identyfikacji zagrożeń przez BFG

Źródło: M. Zaleska: *Metodyka identyfikacji zagrożeń w bankach objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów*. W: *III Kongres Ryzyka Bankowego*. BIG, Warszawa 2009.

W systemie ratingowym ocenie poddaje się tzw. metodą ekspercką zarówno kondycję finansową (na podstawie skwantyfikowanego systemu oceny czynników sprawozdawczych), jak i dane pozasprawozdawcze. Ocena danych sprawozdawczych stanowi podstawę tzw. ratingu podstawowego, natomiast pozasprawozdawczych – uzupełniającego. Ratingi te służą nadaniu ratingu końcowego, który pozwala zakwalifikować banki do poszczególnych kategorii (klas), przewidzianych w tzw. macierzy zagrożeń (tabela 1). Otrzymane ratingi umożliwiają także BFG określać zapotrzebowanie na środki funduszu ochrony środków gwarantowanych i funduszu pomocowego oraz podejmować decyzje w zakresie wysokości stawek wpłat wnoszonych przez banki na te fundusze.

Macierz zagrożeń jest cyklicznie (np. miesięcznie) modyfikowana, z tym, że jej ostateczna treść, a co za tym idzie przypisanie poszczególnych banków do wyodrębnionych kategorii ryzyka stanowi przedmiot dyskusji i ustaleń z zastosowaniem analizy eksperckiej na posiedzeniu tzw. komitetu ratingowego. Uwzględniając całościowość wiedzy o danym banku w ramach procedury decyzyjnej komitetu albo zatwierdza się albo odrzuca zaproponowany przez analityka rating banku.

Tabela 1

Kształt macierzy zagrożeń banków w 2006 r.

A – I	A – II	A – III	A – IV
B – I	B – II	B – III	B – IV
C – I	C – II	C – III	C – IV
D – I	D – II	D – III	D – IV
A-I, A-II, B-I		banki o bardzo niskim zagrożeniu	
C-I, B-II, A-III		banki o niskim zagrożeniu	
D-I, C-II, B-III, A-IV		banki o średnim zagrożeniu	
D-II, C-III, B-IV		banki o wysokim zagrożeniu	
D-III, D-IV, C-IV		banki o bardzo wysokim zagrożeniu	

Źródło: I. Sowińska: *Metodyka Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w zakresie oceny zagrożeń sytuacji finansowej banków*. „Bezpieczny Bank” 2006, nr 2(31), s. 55.

Kolejnym elementem analizy BFG jest tzw. macierz migracji, podstawę konstrukcji której stanowi macierz zagrożeń. Punktem wyjścia jej konstrukcji jest przyporządkowanie banków do poszczególnych klas zagrożenia według stanu na tzw. okres bazowy. Ukazuje ona zatem dla okresu analizowanego (tj. od okresu bazowego do okresu analizowanego) zmiany (lub ich brak) liczby banków, które pozostały w danej klasie zagrożenia (przekątna macierzy) oraz których sytuacja uległa pogorszeniu (powyżej przekątnej) lub poprawie (poniżej przekątnej).

Tabela 2

Macierz migracji banków

Zagrożenie (stan na datę poprzednią)	Zmiany zagrożenia (od daty poprzedniej do daty bieżącej) na:				
	bardzo niskie	niskie	średnie	wysokie	bardzo wysokie
Bardzo niskie					
Niskie			POGORSZENIE		
Średnie					
Wysokie	POLEPSZENIE				
Bardzo wysokie					

BFG w swojej analizie wykorzystuje także tzw. indeks zagrożenia służący określeniu bezpieczeństwa bazy depozytowej, a jego poziom bada się w odniesieniu do:

- 1) całego sektora bankowego,
- 2) osobno dla sektora banków komercyjnych i spółdzielczych,
- 3) dowolnie zdefiniowanych grup banków.

Stanowi on sumę wskaźników syntetycznych poszczególnych banków ważonych udziałem w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych określonej grupy banków. Konstrukcja indeksu zagrożenia jest następująca

$$I_{sektor} = \sum_{i=1}^n p_i * \frac{d_i}{d_{sektor}}$$

gdzie:

sektor – sektor banków komercyjnych krajowych lub sektor banków spółdzielczych lub krajowy sektor bankowy lub grupa banków,

n – liczba banków,

p – punktacja przypisana bankowi krajowemu w ramach części sprawozdawczej systemu ratingowego,

d – depozyty sektora niefinansowego i instytucji samorządowych.

Uzupełnieniem systemu ratingowego BFG jest tzw. filtr płynności, który ocenia:

1) płynność strukturalną (np. aktywa płynne/depozyty bieżące),

2) aktywność banku na rynku międzybankowym (np. lokaty międzybankowe/depozyty międzybankowe, udział lokat międzybankowych w sumie bilansowej).

Filtr płynności stanowi zatem narzędzie służące ocenie banków zagrożonych, które w największym stopniu wrażliwe są na problem niedoboru płynności, dzięki czemu możliwa jest identyfikacja potencjalnego zagrożenia z tym związanego.

3. Metodyka stosowana przez Komisję Nadzoru Finansowego

Dość liczna grupa podmiotów nadzorowanych przez Komisję Nadzoru Finansowego oraz coraz szersza skala i zakres ich działalności sprawia, że konieczne jest ciągle udoskonalanie sposobu sprawowania skutecznego nadzoru na nimi. Przykładem tego procesu jest wdrożenie przez Komisję systemu Badania i Oceny Nadzorczej (BION), który stanowi przykład systemu wczesnego ostrzegania.

Przed reformą modelu nadzoru finansowego w Polsce funkcjonujące nadzory sektorowe koncentrowały się na badaniu zgodności działania podmiotów nadzorowanych z regulacjami (tzw. *compliance*), a działania nadzorcze były podejmowane w reakcji na zaistnienie sytuacji kryzysowej (tzw. nadzór reaktywny).

Po utworzeniu nadzoru zintegrowanego w Polsce zmianie uległo podejście do sposobu jego sprawowania, bowiem zaczęto opierać go na analizie ryzyka. Obecnie zatem nadzór polega na:

1) analizowaniu sytuacji w gospodarce i sektorze finansowym,

2) dokonywaniu na podstawie tej analizy oceny wrażliwości podmiotów rynkowych na ryzyko (w szczególności w zakresie wyposażenia kapitałowego i wdrożenia wewnętrznych procedur zarządzania ryzykiem),

3) wyprzedzającym stosowaniu środków nadzorczych adekwatnych do poziomu ponoszonego ryzyka¹⁵.

Objęte nadzorem instytucje sektora finansowego są oceniane na bazie ryzyka, z wykorzystaniem tzw. metodyki BION, która jest jednym z narzędzi wspierających nadzór ostrożnościowy. Jest to koncepcja podporządkowująca procesy, rozwiązania organizacyjne i alokację zasobów wynikom dokonanej oceny poziomu ryzyka. BION, którego podstawowe zasady zostały oparte na stosowanym w nadzorze bankowym modelu punktowej oceny banków, stanowi zatem metodykę służącą ocenie najistotniejszych rodzajów ryzyka i obszarów działalności instytucji finansowych w sposób ciągły¹⁶.

Od oceny BION uzależniona jest intensywność działań nadzorczych, w szczególności o charakterze inspekcyjnym. Dzięki temu działania Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego mogą być skuteczniejsze, bowiem można w sposób bardziej efektywny i trafny skoncentrować potencjał badawczy i kontrolny na tych rynkach i podmiotach, które potencjalnie mogą generować źródło największego ryzyka.

W ramach oceny dokonywanej zgodnie z założeniami BION wykorzystuje się wszelkie informacje pozyskane m.in. w czasie inspekcji, wizyt i spotkań nadzorczych, postępowań licencyjnych, kontaktów z właścicielami, analizy sprawozdawczości okresowej i odpowiedzi na dodatkowe zapytania (wśród nich: kwestionariusze, wezwania nadzorcze, ankiety itp.). BION jest dodatkowo wspierany przez systemy informatyczne UKNF służące wymianie informacji nadzorczych z instytucjami finansowymi. Przygotowane w związku z tym specjalne podręczniki BION opracowano według zharmonizowanego podejścia dla wszystkich segmentów rynku finansowego, z uwzględnieniem specyfiki działalności podmiotów działających w poszczególnych sektorach.

W wyniku dokonanej analizy instytucjom objętym nadzorem nadaje się oceny, będące wypadkową cząstkowych ocen kluczowych rodzajów ryzyka oraz sposobu zarządzania nimi. Poszczególne rodzaje ryzyka są oceniane w skali od jeden (ocena najlepszą) do czterech (ocena najgorsza, świadcząca o wysokim poziomie ryzyka) – tzw. skala ratingowa. Oceny cząstkowe są tematycznie łączone dla danego sektora finansowego (np. bankowego), przy użyciu średniej ważonej. Z kolei ocena sposobu zarządzania ryzykiem premiuje wdrażanie pro-

¹⁵ BION, czyli nadzór oparty na analizie ryzyka. ekonimia24. www.rp.pl (30.10.2012).

¹⁶ BION obejmuje nie tylko banki, ale również zakłady ubezpieczeń i reasekuracji, fundusze inwestycyjne i emerytalne oraz instytucje rynku kapitałowego.

cedur rozpoznawania i ograniczania ryzyka. BION pozwala także ocenić poziom kapitału pokrywającego ryzyko w instytucji finansowej, a także zgodność działalności instytucji finansowej z przepisami prawa i regulacjami wewnętrznymi.

Po wyznaczeniu końcowej oceny BION jest ona przekazywana do informacji instytucji poddanej badaniu, natomiast nie jest ona upubliczniana. Poziom uzyskanej oceny końcowej przez podmioty determinuje intensywność działań nadzorczych podejmowanych przez UKNF. Ogólnie przyjęto zasadę, że im gorsza ocena instytucji finansowej, tym większe nasilenie czynności nadzorczych zmierzających do poprawy sytuacji w obszarach stanowiących źródło nadmiernego ryzyka podmiotu. Stosowanie metodyki BION oznacza zatem wdrożenie mechanizmu pozwalającego stosowanie wobec danej instytucji środków nadzorczych adekwatnie do uzyskanej oceny. Podstawowym kryterium określenia priorytetu i częstotliwości działań nadzorczych jest poziom ryzyka.

Metodyka BION opiera się na tzw. mapach badanych klas ryzyka oddzielne dla każdej kategorii pośredników finansowych. W przypadku banków ocenianych jest najwięcej rodzajów ryzyka, a mianowicie ryzyko kredytowe, rynkowe, płynności, operacyjne, jak również ryzyko modeli, biznesowe, kapitałowe oraz ryzyko zarządzania¹⁷.

Oceną stopnia przygotowania instytucji finansowych na wystąpienie tzw. sytuacji nadzwyczajnych są również stress testy. Dzięki nim ocenia się odporność instytucji finansowych na mało prawdopodobne, ale możliwe ekstremalnie negatywne scenariusze zmian w otoczeniu makroekonomicznym lub w poszczególnych obszarach ich działalności (tzw. szoki). Należy je traktować jako uzupełnienie modeli szacujących ryzyko kredytowe i rynkowe (m.in. tych opartych na koncepcji Value at Risk – VaR).

Stress testy uznać zatem można za uniwersalne narzędzie nadzorcze, które pozwala na bieżąco analizować sytuację poszczególnych instytucji i podejmować wyprzedzające działania nadzorcze. Warto jednak zaznaczyć, że nie występuje jednolita metodyka stress testów¹⁸. Ogólnie wyróżnia się dwa podstawowe

¹⁷ M. Capiga, W. Gradoń, G. Szustak: *Systemy wczesnego ostrzegania w ocenie działalności instytucji finansowych*. CeDeWu, Warszawa 2013, s. 20-25.

¹⁸ Za polskie regulacje odnoszące się do tematyki stress testów należy uznać Uchwałę nr 76/2010 KNF z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka (Dz.Urz. KNF nr 2, poz. 11) oraz Uchwałę KNF nr 258/2011 z dnia 4 października 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w banku (Dz.Urz. KNF Nr 11, poz. 43).

poziomy testów warunków skrajnych, a mianowicie na poziomie portfela instytucji (mikroekonomiczne) oraz zagregowane na poziomie całego systemu (makroekonomiczne)¹⁹. Podstawowymi rodzajami testów mikroekonomicznych są z kolei analizy scenariuszowe oraz wrażliwości²⁰.

Stosowana przez KNF metodyka BION nie zastępuje jednak systemu zarządzania ryzykiem w instytucjach finansowych – jest to narzędzie nadzorcze, a nie operacyjne. Nie wyczerpuje zatem wszystkich aspektów zarządzania ryzykiem i nie uwzględnia wszystkich specyficznych cech każdej instytucji i jej otoczenia, stąd też nie zapewnia pełnej adekwatności podejmowanych rozwiązań. Pozwala natomiast zidentyfikować słabe punkty w procesie zarządzania ryzykiem oraz zinwentaryzować zakres zagadnień wymagających analizy i ewentualnych działań w zakresie zarządzania ryzykiem. BION służy również budowie efektywnego procesu ICAAP w banku oraz rozwiązań kontrolnych dla systemu zarządzania. Pomaga zrozumieć preferencje nadzorcze oraz ustalić na podstawie uzyskanej oceny i jej składowych priorytety zadań w zakresie zarządzania ryzykiem.

Podsumowanie

Zaprezentowane modele systemów wczesnego ostrzegania, jakie stosuje NBP, BFG i KNF wobec systemu bankowego, trudno traktować jako konkurencyjne względem siebie. Co prawda każdy z nich zwraca uwagę na ocenę stabilności zarówno pojedynczych banków, jak i całego systemu bankowego, jednak motywy ich przeprowadzania są inne. Stanowi to asumpt do stwierdzenia, że są one wzajemnie uzupełniające się. Warto przy tym zwrócić uwagę na okoliczność, że ocena systemu bankowego przeprowadzana przez NBP i KNF stanowi element analizy dokonywanej w znacznie szerszym ujęciu, uwzględniającym także inne sektory systemu finansowego. Jedynie BFG koncentruje swoją uwagę wyłącznie na systemie bankowy, co tłumaczy środowisko podmiotów „obsługiwanych” przez Fundusz.

Zważywszy na zakres przeprowadzanych analiz oraz wszczynania w razie potrzeby odpowiednich działań sanacyjnych można stwierdzić, że system oceny kondycji finansowej banków w Polsce uwzględniający kluczowe rodzaje ryzyka, na jakie są one narażone, jest szczelny. Trudno wobec przedstawionych faktów wyobrazić sobie zatem sytuację nagłego pogorszenia się kondycji finansowej

¹⁹ J.K. Solarz: *Istota i sposób pomiaru ryzyka systemu finansowego*. W: *Ryzyko w finansach i bankowości*. Red. B. Filipiak, M. Dylewski. Difin, Warszawa 2010, s. 15-24.

²⁰ Szerzej na temat analizy scenariuszowej i wrażliwości w ramach stress testów zob. np.: *Stress Testing at Major Financial Institutions: Survey Results and Practice*. Committee on the Global Financial System, Bank of International Settlement, 2005.

banku(ów), która realnie groziłaby jego (ich) upadkiem. Stanowi to poważny argument potwierdzający powszechnie głoszony pogląd na temat stabilności sektora bankowego w Polsce i bezpieczeństwa przechowywanych w nich depozytów.

Bibliografia

- BION, czyli nadzór oparty na analizie ryzyka.* ekonimia24, www.rp.pl
- Bartkowiak R., Iwanicz-Drozdowska M., Królak W., Sowińska I.: *Kryteria i metody oceny zagrożenia wypłacalności banku. Wnioski z doświadczeń BFG dla budowy systemu wczesnego ostrzegania.* „Bezpieczny Bank” 1997, nr 1.
- Capiga M., Gradoń W., Szustak G.: *Systemy wczesnego ostrzegania w ocenie działalności instytucji finansowych.* CeDeWu, Warszawa 2013.
- Konat W., Sowińska I.: *System monitorowania w BFG sytuacji banków komercyjnych.* „Bezpieczny Bank” 2002, nr 1(16).
- Masiukiewicz P.: *Zarządzanie sanacją banku.* Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2011 r.* NBP, Warszawa 2011.
- Solarz J.K.: *Istota i sposób pomiaru ryzyka systemu finansowego.* W: *Ryzyko w finansach i bankowości.* Red. B. Filipiak, M. Dylewski. Difin, Warszawa 2010.
- Sowińska I.: *Metodyka Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w zakresie oceny zagrożenia sytuacji finansowej banków.* „Bezpieczny Bank” 2006, nr 2(31).
- Stress Testing at Major Financial Institutions: Survey Results and Practice.* Committee on the Global Financial System, Bank of International Settlement, 2005.
- Uchwała KNF nr 258/2011 z dnia z dnia 4 października 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w banku. Dz.Urz. KNF nr 11, poz. 43.
- Uchwała KNF nr 76/2010 KNF z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka. Dz.Urz. KNF nr 2, poz. 11.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym.* Dz.U. 2000, nr 9, poz. 131 z późn. zm.
- www.bfg.pl
- www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/raport_o_inflacji/necmod_pl.pdf
- Zaleska M.: *Metodyka identyfikacji zagrożeń w bankach objętych obowiązkowym system gwarantowania depozytów.* W: *III Kongres Ryzyka Bankowego.* BIK, Warszawa 2009.

**THE BANKING SYSTEM STABILITY
RATING METHODS IN POLAND**

Summary

The economic effects of the collapse of the credit institutions in the modern market economy make increasing attention is paid to early warning systems. They allow to take appropriate corrective action early enough to prevent banks from collapse. The purpose of this article is to present models of early warning systems that are used in Poland by the Polish National Bank, the Bank Guarantee Fund and the Financial Supervision Commission.